



HOF VAN CASSATIE VAN BELGIË  
COUR DE CASSATION DE BELGIQUE  
KASSATIONSHOF VON BELGIEN

# HET AMBT VAN REFERENDARIS BIJ HET HOF VAN CASSATIE

## TOEGANGSVORWAARDEN, FUNCTIE EN STATUUT



# SAMENVATTING

- 
- 1.** Inleiding

---

  - 2.** Toegang tot het ambt van referendaris bij het Hof van Cassatie

---

  - 3.** Functie van de referendarissen bij het Hof van Cassatie

---

  - 4.** Wijze waarop de referendarissen bij het Hof van Cassatie hun functie vervullen

---

  - 5.** Statuut van de referendarissen bij het Hof van Cassatie

---

  - 6.** De selectieprocedure voor referendarissen

---

  - 7.** Voor wie meer wil weten...

# 1. INLEIDING



Het begrip referendaris, afgeleid van het Latijnse *referendarius*, verwijst naar de persoon die belast is met het rapporteren. *Onder het bewind van ons eerste geslacht van koningen, schrijft Littré, was de grootreferendaris een staatsofficier die het koninklijk zegel bewaarde en bij de Koning verslag uitbracht over de verzoekschriften die hem waren voorgelegd. Onder de Capetingische Dynastie werd de kanselier van Frankrijk grootreferendaris genoemd.* Het verband dat door die definities wordt gelegd tussen het verslag dat de referendaris uitbrengt en het zegel dat wordt aangebracht op de beslissing die op basis daarvan wordt genomen, onderstreept het belang van zijn functie en de kwaliteiten die de beslissing nemende partij van hem mocht verwachten.

Ook de referendaris bij een gerecht zoals het Hof van Justitie van de Europese Unie, het Grondwettelijk Hof of het Hof van Cassatie, moet aan de magistraten die hij bijstaat verslag uitbrengen van het dossier dat hij voor hen heeft onderzocht. Zo wordt hij nauw betrokken bij het vervullen van de opdracht van dat gerecht.

De grondwettelijke opdracht van het Hof van Cassatie, waarvan er in het hele Rijk slechts één bestaat, wordt bondig omschreven in artikel 147 van de Grondwet en artikel 608 van het Gerechtelijk Wetboek. Het Hof moet inzonderheid waken over een correcte en eenvormige toepassing van de wet, zodat aan de rechtszoekenden de nodige rechtszekerheid en gelijkheid voor de wet wordt gewaarborgd. Die opdracht omvat ook de bevoegdheid om de wet uit te leggen, waarbij het Hof de onduidelijkheden en mogelijke onvolkomenheden van de wet verhelpt.

De jonge jurist die als referendaris in dienst treedt en aan de zijde werkt van de ervaren magistraten die deze verheven opdracht vervullen, zal het geluk mogen ervaren om zijn kennis volledig te ontplooiën en te verdiepen. Die ervaring zal hem toelaten om, indien hij dat wenst en wanneer de tijd ervoor rijp is, met succes voor een hooggeplaatste betrekking te solliciteren.

# 2. TOEGANG TOT HET AMBT VAN REFERENDARIS BIJ HET HOF VAN CASSATIE

Ten minste vijf en ten hoogste dertig referendarissen staan het Hof van Cassatie bij. Het aantal referendarissen is momenteel op **twintig bepaald**. [1]

[1] Art. 1 Ministerieel besluit van 22 maart 2023 houdende vaststelling van de personeelsformatie van de referendarissen bij het Hof van Cassatie, BS 12 april 2023.

---

**2.1.** Om tot referendaris bij het Hof van Cassatie te worden benoemd, moet men vijftwintig jaar oud zijn, **doctor, licentiaat of master in de rechten** zijn en geslaagd zijn voor een vergelijkend examen en een taalexamen. De kandidaten worden met het oog op hun benoeming gerangschikt op grond van hun resultaten voor het vergelijkend examen. Het Hof stelt de examenstof vast, rekening houdend met de behoeften van de dienst. Het bepaalt de voorwaarden van het vergelijkend examen en stelt de examencommissie samen. De **examenuitslag blijft zes jaar geldig**. [1]

[1] Art. 259*duodecies* Ger. W.

---

**2.2.** De Koning benoemt de referendarissen voor een **stage van drie jaar**.

De eerste voorzitter en de procureur-generaal stellen in onderlinge overeenstemming het aantal referendarissen vast dat respectievelijk onder hun gezag komt te staan.[1]

Zij bepalen ook welke referendarissen onder het gezag van de ene en welke onder het gezag van de andere komen te staan. [2] De **benoeming** wordt **na drie jaar** definitief tenzij de Koning, op voorstel van de eerste voorzitter of van de procureur-generaal, anders beslist, ten laatste tijdens het derde kwartaal van het derde stagejaar.

[1] Art. 135*bis*, tweede lid Ger. W.

[2] Art. 259*terdecies* Ger. W.

- 
- 2.3.** Bij hun benoeming worden de referendarissen bij het Hof geïnstalleerd voor een kamer van het Hof, voorgezeten door de eerste voorzitter, de voorzitter of de afdelingsvoorzitter dan wel door de raadsheer die hem vervangt.[1]  
Bij hun installatie leggen zij de eed af die het decreet van 20 juli 1831 voorschrijft[2]:

*Ik zweer getrouwheid aan de Koning, gehoorzaamheid aan de Grondwet en aan de wetten van het Belgisch volk.*

*Je jure fidélité au Roi, obéissance à la Constitution et aux lois du peuple belge.*

[1] Art. 288 Ger. W.

[2] Art. 289 Ger. W.



# 3. FUNCTIE VAN DE REFERENDARISSEN BIJ HET HOF VAN CASSATIE

De referendarissen zorgen voor de voorbereiding van het werk van de magistraten. Elke referendaris wordt betrokken bij de werking van een of meer kamers van het Hof, rekening houdend met de behoeften van de dienst en, zo mogelijk, de bijzondere expertise van de referendaris. Afhankelijk van de kamer(s) waaraan de referendaris verbonden is, is hij/zij in hoofdzaak betrokken bij de behandeling van civiele, penale of sociale zaken.

Doorgaans wordt hem/haar gevraagd een voorontwerp van arrest of een voorontwerp van conclusie op te stellen. In dat geval controleert de referendaris of het cassatieberoep dan wel de cassatiemiddelen aan de vereisten van ontvankelijkheid voldoen. In bevestigend geval formuleert de referendaris een voorstel van antwoord op de middelen. Voor zover een onderzoek is vereist van de rechtsvragen die in de middelen vervat zijn, verricht de referendaris het onderzoek dat nodig is om deze te beantwoorden en verzamelt hij/zij de desbetreffende documentatie. Indien het antwoord op bepaalde rechtsvragen een fundamenteel of rechtsvergelijkend onderzoek vergt, voert de referendaris dit onderzoek uit en rapporteert hij/zij zijn/haar onderzoeksresultaten in een afzonderlijke nota. De referendaris bezorgt zijn/haar voorontwerp van arrest of conclusie, samen met de verzamelde documentatie en desgevallend de door de referendaris geredigeerde nota, aan de magistraat die voor de afhandeling van het dossier instaat. Het voorontwerp wordt in de regel besproken met de verslaggever, respectievelijk de advocaat-generaal. In uitzonderlijke gevallen beperkt de opdracht van de referendaris zich ertoe een antwoord op een specifieke rechtsvraag te formuleren, wat aanleiding kan geven tot een meer omstandige studie.

De referendarissen staan het Hof bovendien bij in de eindredactie en de publicatie van het jaarverslag. Op verzoek van de eerste voorzitter, de procureur-generaal, de voorzitter of de eerste advocaat-generaal worden de referendarissen tevens betrokken bij de voorbereiding en de opvolging van vergaderingen, het onthaal van externe delegaties en de organisatie van lezingen en symposia.

## 4. WIJZE WAAROP DE REFERENDARISSEN BIJ HET HOF VAN CASSATIE HUN FUNCTIE VERVULLEN

- 4.1.** De referendarissen bij het Hof van Cassatie voeren de hun toevertrouwde taken zelfstandig en onafhankelijk uit, maar in overleg met de magistraat van het Hof die voor de afhandeling van het dossier instaat. De referendarissen wisselen onderling expertise uit en staan waar nodig elkaar bij.
- 4.2.** De referendarissen volgen de nieuwe ontwikkelingen in de rechtsdomeinen waarin zij werken. Hiervoor kunnen zij rekenen op een aanbod aan bijscholingen die door het IGO worden verzorgd.
- 4.3.** Om hun taken te vervullen, genieten de referendarissen een ruime toegang tot de juridische databanken (Stradalex, Jura, Lexnow). Het Hof beschikt ook over een efficiënte bibliotheek.

## 5. STATUUT VAN DE REFERENDARISSEN BIJ HET HOF VAN CASSATIE

De referendarissen bij het Hof van Cassatie hebben binnen de rechterlijke orde een statuut *sui generis*.<sup>[1]</sup> De referendarissen hebben, zoals de andere referendarissen bij de hoogste rechtscolleges van het land, een statuut dat op bepaalde punten nauw aansluit bij dat van een magistraat. Daarnaast vallen zij voor een aantal aspecten van hun statuut onder de toepassing van een bepaalde wetgeving die geldt voor de personeelsleden van de diensten die de rechterlijke macht terzijde staan.

De referendarissen bij het Hof van Cassatie nemen rang na de advocaten-generaal (art. 310 Ger.W.).

[1] Zie voor meer duiding Th. ERNIQUIN, "Les référendaires attachés aux juridictions supérieures", JT 2003, 717-729 (err. JT 2003, 796) en E. VAN DOOREN, "De wettelijke termijn van installatie en eedaflegging voor gerechtelijk ambten, met bijzondere toepassing op de referendarissen bij het Hof van Cassatie", RW 2008-09, 1573-1579.

# 5. STATUUT VAN DE REFERENDARISSEN BIJ HET HOF VAN CASSATIE

De wedde van de referendaris bij het Hof van Cassatie wordt bij wet vastgesteld.

Overeenkomstig artikel 355 van het Gerechtelijk Wetboek is, gedurende de stage van drie jaar, de wedde van de referendaris dezelfde als die van een substituut-procureur des Konings; gedurende de tien daaropvolgende jaren is de wedde van de referendaris dezelfde als de wedde van een substituut-procureur-generaal bij het hof van beroep en een substituut-generaal bij het arbeidshof; na het dertiende jaar is de wedde van de referendaris dezelfde als die van een advocaat-generaal bij het hof van beroep of bij het arbeidshof. De artikelen 360, 361, 362, 363, 365 en 377 van het Gerechtelijk Wetboek zijn mede van toepassing op de referendarissen.[1]

De referendaris ontvangt eveneens een weddebijslag per schijf van drie jaar anciënniteit, met een maximum van 6 weddebijslagen.

De referendarissen ontvangen bovendien vakantiegeld (92 % van het maandloon) en een eindejaarspremie.

De beginwedde van een referendaris is afhankelijk van de gevaloriseerde beroepservaring (maximum 18 jaar, per schijf van 3 jaar). Hieronder worden de indicatieve bedragen weergegeven die van toepassing zijn op 1 juni 2024 en die, wat betreft de nettobedragen, gelden voor een alleenstaande belastingplichtige zonder gezinslast.

<b>Gevaloriseerde anciënniteit</b>	<b>Bruto (per maand)</b>	<b>Netto (per maand)</b>
0-3 jaar	6.726,39 €	3.774,57 €
3-6 jaar	7.134,64 €	3.943,42 €
6-9 jaar	7.542,88 €	4.112,28 €
9-12 jaar	7.951,12 €	4.281,13 €
12-15 jaar	8.359,36 €	4.449,99 €
15-18 jaar	8.767,60 €	4.618,85 €
+ dan 18 jaar	9.175,85 €	4.787,70 €

[1] Art. 365bis Ger. W.



# 5. STATUUT VAN DE REFERENDARISSEN BIJ HET HOF VAN CASSATIE

Volgens de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek mag een referendaris niet afwezig zijn wanneer de dienst eronder lijdt. Hij/zij mag niet langer dan drie dagen afwezig zijn zonder toelating van de eerste voorzitter of de procureur-generaal, naargelang hij/zij het Hof of het parket bijstaat. Voor een afwezigheid van meer dan één maand is de toelating van de minister van Justitie vereist (art. 331 e.v. Ger.W.).

De verlofregeling voor referendarissen is verder uitgewerkt in het koninklijk besluit van 16 maart 2001 betreffende de verloven en de afwezigheden toegestaan aan sommige personeelsleden van de diensten die de rechterlijke macht terzijde staan (*BS* 3 april 2001).[1]

Krachtens dat koninklijk besluit heeft de referendaris recht op een jaarlijks vakantieverlof waarvan de duur volgens de leeftijd is bepaald, met een minimum van 26 en een maximum van 33 werkdagen (art. 7). Voor de overige toepasselijke verlofregelingen wordt verwezen naar het vermelde KB.

De onverenigbaarheden inzake cumulatie van ambten, zoals bepaald in de artikelen 293 tot 299 van het Gerechtelijk Wetboek, zijn van toepassing op de referendarissen bij het Hof van Cassatie (art. 299bis Ger. W.).

De onverenigbaarheden inzake bloed- of aanverwantschap, zoals bepaald in de artikelen 301, 302 en 304 van het Gerechtelijk Wetboek, zijn op de referendarissen bij het Hof van Cassatie van toepassing.

De referendarissen zijn ook onderworpen aan een hiërarchisch toezicht en een tuchtrechtelijk statuut. (zie: tweede deel, boek II, titel V van het Gerechtelijk Wetboek: art. 398-427<sup>quater</sup>).

De belangrijkste collectief-arbeidsrechtelijke bepalingen betreffende de referendarissen bij het Hof van Cassatie liggen vervat in de wet van 25 april 2007 tot regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakorganisaties van de griffiers van de Rechterlijke Orde, de referendarissen bij het Hof van Cassatie en de referendarissen en parketjuristen bij de hoven en rechtbanken (*BS* 2 juli 2007) en zijn uitvoeringsbesluiten[2], enerzijds, en in het hierboven reeds aangehaalde KB van 16 maart 2001 (met name art. 5), anderzijds.

[1] Art. 1, § 1, 4°, van het koninklijk besluit van 16 maart 2001 betreffende de verloven en de afwezigheden toegestaan aan sommige personeelsleden van de diensten die de rechterlijke macht terzijde staan (*BS* 3 april 2001).

# 5. STATUUT VAN DE REFERENDARISSEN BIJ HET HOF VAN CASSATIE

De referendarissen bij het Hof van Cassatie houden op hun ambt uit te oefenen en gaan met pensioen wanneer zij de leeftijd van 65 jaar hebben bereikt of wanneer zij wegens een ernstige en blijvende gebrekkigheid niet meer in staat zijn hun ambt naar behoren te vervullen. Hun pensioen is volledig onderworpen aan de algemene wet op de burgerlijke pensioenen. (art. 397*bis* Ger. W.).

De jaren als referendaris bij het Hof van Cassatie komen in aanmerking voor de berekening van de anciënniteit in elke administratieve of gerechtelijke functie of in een functie bij het Grondwettelijk Hof of bij de Raad van State, die de referendarissen nadien zouden bekleden (art. 259*quaterdecies* Ger. W.).

[2] Koninklijk besluit van 8 maart 2009 tot uitvoering van de wet van 25 april 2007 tot regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakorganisaties van de griffiers van de Rechterlijke Orde, de referendarissen bij het Hof van Cassatie en de referendarissen en parketjuristen bij de hoven en rechtbanken (*BS* 19 maart 2009), gewijzigd bij koninklijk besluit van 5 december 2011 (*BS* 30 december 2011), koninklijk besluit van 7 juni 2009 tot aanwijzing van de grondregelingen in de zin van artikel 3 van de wet van 25 april 2007 tot regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakorganisaties van de griffiers van de rechterlijke orde, de referendarissen bij het Hof van Cassatie en de referendarissen en parketjuristen bij de hoven en rechtbanken (*BS* 18 juni 2009) en het ministerieel besluit van 8 juli 2009 tot vaststelling van het model van de legitimatiekaart van de verantwoordelijke leiders en de vaste afgevaardigden van de vakorganisaties van de griffiers van de rechterlijke orde, de referendarissen bij het Hof van Cassatie en de referendarissen en parketjuristen bij de hoven en rechtbanken (*BS* 28 augustus 2009).

# 6. DE SELECTIEPROCEDURE VOOR REFERENDARISSEN

De wetgever heeft de aanwerving van de referendarissen aan het Hof toevertrouwd. Het Hof stelt de examenstof vast, rekening houdend met de behoeften van de dienst, bepaalt de voorwaarden van het vergelijkend examen en stelt de examencommissies aan [1].

Het vergelijkend examen voor referendarissen wordt bekendgemaakt in een bericht in het Belgisch Staatsblad, met vermelding van de examenstof, de wijze waarop men kan solliciteren en de uiterste inschrijvingsdatum. Desgevallend vermeldt het bericht de datum van de infosessie die in de lokalen van het Hof georganiseerd wordt.

Om aan het examen te kunnen deelnemen, moet men in het bezit zijn van een Nederlandstalig of Franstalig diploma van doctor, licentiaat of master in de rechten. De kandidaat moet aan die voorwaarde voldoen vóór het verstrijken van de uiterste inschrijvingsdatum die is vastgelegd in het bericht dat in het Belgisch Staatsblad is bekendgemaakt. Om benoemd te worden, moet de kandidaat bovendien minstens vijfentwintig jaar oud zijn.

Het examen bestaat uit een schriftelijke en een mondelinge proef.

- 1.** De schriftelijke proef beslaat twee dagen.
  - a.** Op de eerste dag analyseert en bespreekt de kandidaat een arrest van het Hof.
  - b.** Op de tweede dag schrijft de kandidaat een ontwerp van conclusie van het openbaar ministerie in een dossier waarover nog geen uitspraak is gedaan.

Voor de schriftelijke proef mag de kandidaat gebruikmaken van zijn wetboeken en van zijn eigen naslagwerken en kan hij/zij de naslagwerken van de bibliotheek van het Hof raadplegen, waaronder ook de gebruikelijke wetboeken.

- 2.** De kandidaat die op de schriftelijke proef vijftig procent van de punten behaalt, mag deelnemen aan de mondelinge proef, die ongeveer een à twee maanden na de schriftelijke proef plaatsvindt. Tijdens die proef wordt de kandidaat verzocht zijn geschrift te verdedigen en worden hem/haar vragen gesteld over algemene juridische onderwerpen.

De kandidaten die voor beide proeven samen zestig procent van de punten hebben behaald, worden met het oog op hun benoeming gerangschikt volgens hun totaal eindresultaat.

[1] Art. 259*duodecies* Ger. W.

# 6. DE SELECTIEPROCEDURE VOOR REFERENDARISSEN

Om tot referendaris bij het Hof van Cassatie te worden benoemd, moet men via een bijzonder examen tevens het bewijs leveren van een voldoende passieve schriftelijke kennis en van een voldoende mondelinge passieve en actieve kennis van de andere taal [2].

**1.** De schriftelijke proef omvat twee gedeelten [3].

**a.** Het eerste gedeelte peilt naar de passieve kennis van de juridische terminologie.

**b.** Het tweede gedeelte bestaat in het opstellen van een samenvatting en van een commentaar in de taal van het diploma van doctor, licentiaat of master in de rechten, van een vonnis of een arrest gewezen in de andere taal.

**2.** De mondelinge proef [4] wordt afgelegd voor een speciaal samengestelde examencommissie [5].

**a.** Eerst leest de kandidaat luidop een of meer in de andere taal opgestelde wetteksten.

**b.** De kandidaat wordt vervolgens gevraagd om een gesprek te voeren over een onderwerp in verband met het dagelijks leven.

Een van de referendarissen van het Hof moet bovendien het bewijs leveren van de kennis van de Duitse taal [6].

[2] Art. 43<sup>sexies</sup>, tweede lid, van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken ( BS 22 juni 1935) en art. 1 van het koninklijk besluit van 12 oktober 2009 tot regeling van de examens waarbij de doctors, licentiaten of masters in de rechten in de gelegenheid worden gesteld te voldoen aan het voorschrift van artikel 43<sup>sexies</sup>, tweede en derde lid, van de wet van 15 juni 1935 (BS 21 oktober 2009).

[3] Art. 5, § 1, van het koninklijk besluit van 12 oktober 2009.

[4] Art. 5, § 2, van het koninklijk besluit van 12 oktober 2009.

[5] Samengesteld op de wijze bepaald in art. 43<sup>quinquies</sup> van de wet van 15 juni 1935.

[6] Art. 43<sup>sexies</sup>, derde lid, van de wet van 15 juni 1935.

# 7. VOOR WIE MEER WIL WETEN...

Naast de aangehaalde wetgeving kan u ook de volgende artikelen consulteren:

- Th. ERNIQUIN, "Les référendaires attachés aux juridictions supérieures", J.T., 2003, pp. 717-729 (err., J.T., 2003, p. 796) ;
- E. VAN DOOREN, "De wettelijke termijn van installatie en eedaflegging voor gerechtelijk ambten, met bijzondere toepassing op de referendarissen bij het Hof van Cassatie", R.W., 2008-09, pp. 1573-1579.

## CONTACT

### **SECRETARIAAT VAN DE EERSTE VOORZITTER**

+32 (0)2 508 62 74

[Secr.Cass@just.fgov.be](mailto:Secr.Cass@just.fgov.be)

### **FILIP VAN VOLSEM - VOORZITTER**

+32 (0)2 508 65 25

[Filip.Vanvolsem@just.fgov.be](mailto:Filip.Vanvolsem@just.fgov.be)

### **MICHAËL DE POTTER DE TEN BROECK - REFERENDARIS**

+32 (0)2 508 68 07

[michael.depotterdetenbroeck@just.fgov.be](mailto:michael.depotterdetenbroeck@just.fgov.be)